

Аксенко П.А., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії

e-mail: aquasplash.kh@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1184-5554>

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ АГРОФОРМУВАНЬ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ТА АЛГОРИТМ ВЗАЄМОДІЇ

Дослідження організаційного та економічного механізмів розвитку агроформувань є актуальним завданням у контексті сучасних викликів сільського господарства. У статті проводиться аналіз організаційного та економічного механізмів розвитку агроформувань з огляду на їхній теоретичний зміст, алгоритм взаємодії та потенційні перспективи застосування на практиці. В умовах постійної динаміки аграрного сектору та за потреби в підвищенні його конкурентоспроможності розуміння та оптимізація механізмів управління та економічного стимулювання стають головними завданнями. Тому детальний аналіз цих аспектів є важливим для ефективного управління аграрними підприємствами та розвитку аграрного сектору загалом. Розглянуто теоретичний зміст організаційного та економічного механізмів, їх взаємодію, а також потенційні шляхи вдосконалення цих механізмів для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

***Предметом** дослідження є аналіз теоретичних аспектів та практичних реалій функціонування таких механізмів.*

***Мета** роботи полягає у вивченні та аналізі організаційного та економічного механізмів розвитку агроформувань з метою з'ясування їх теоретичного змісту, визначення ключових аспектів взаємодії між ними та визначення шляхів оптимізації цієї взаємодії для забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору.*

***Методологія проведення.** До методичної бази дослідження входив аналіз наукових публікацій, методів системного аналізу, порівняльного аналізу та експертної оцінки для отримання комплексного уявлення про стан та перспективи розвитку агроформувань.*

***Результати роботи.** На основі проведеного аналізу було виявлено, що організаційний механізм розвитку агроформувань передбачає наявність ефективної системи управління, яка здатна адаптуватися до*

змін у галузі та забезпечувати оптимальне використання ресурсів. Економічний механізм спрямований на забезпечення ефективності виробництва та конкурентоспроможності аграрних підприємств і містить у собі фінансові інструменти, інструменти стимулювання та регулювання господарської діяльності.

Сфера застосування результатів. Дістані результати мають важливе значення для розробки та впровадження стратегій розвитку аграрного сектору на різних рівнях управління. Вони можуть бути використані під час формування державної аграрної політики, розробки програм підтримки сільськогосподарських підприємств та планування інвестиційних проектів. Крім того, результати дослідження можуть стати основою для практичних рекомендацій фахівцям у галузі агроекономіки та менеджменту.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, аграрний сектор, агропромислове виробництво, господарський механізм, ефективність, оптимізація.

Постановка проблеми. Для забезпечення сталого та конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору потрібне розуміння та оптимізація організаційного та економічного механізмів розвитку агроформувань. Ця проблема має важливе наукове значення, оскільки потребує уточнення концептуального і теоретичного підґрунтя організаційного та економічного управління в аграрній сфері. Є потреба в розробленні та впровадженні ефективних стратегій управління аграрними підприємствами, що сприятиме підвищенню їхньої продуктивності та конкурентоспроможності на ринку. Отже, зв'язок проблеми з важливими науковими та практичними завданнями полягає у потребі уточнення теоретичного базису та розробленні практичних рекомендацій для ефективного управління аграрними підприємствами в умовах сучасного ринкового середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення проблеми та організаційно-економічного механізму діяльності агрофірм внесли такі вчені та автори, як: Москаленко В. П., Шипунова О. В., Полтавський Ю. А., Пономарьова М. С., Ломовських Л. О., Супрун О. М., Федірець О., Кушнірук В. С., Єрмаков О. Ю., Шебаніна О. В., Тридід О. М., Лакіш Л. У зв'язку з активним розвитком аграрного сектора, зростанням ринкової конкуренції та глибокими трансформаціями у галузі, нагальною стає потреба в застосуванні новітніх підходів для оптимізації організаційного та економічного механізмів розвитку агроформувань. Ці підходи мають містити аналіз ключових факторів, що визначають їхній

успіх, і враховувати взаємодію потреб суспільства, глобальні виклики та ефективність економічних законів.

Цілі статі передбачають вивчення теоретичного змісту організаційного та економічного механізмів розвитку агроформувань, визначення перспектив їх розвитку та шляхів оптимізації організаційного й економічного механізмів.

Виклад основного матеріалу. Розуміння організаційного та економічного механізмів розвитку агроформувань передбачає врахування специфіки галузі та визначення їхньої ролі у забезпеченні стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств. Перш ніж переходити до трактування зазначених понять, важливо ретельно проаналізувати сутність «господарського механізму» в контексті агропромислового комплексу.

Аналіз наукової літератури показує, що такі вчені, як Москаленко В. П., Шипунова О. В. вважають, що концепція «господарський механізм» охоплює більший спектр, ніж «організаційно-економічний механізм» [1, с. 20–22]. Полтавський Ю. А. та Супрун О. М., зокрема, визначають «господарський механізм» як систему об'єктивних і свідомо регульованих правових, організаційних і економічних важелів, що в сукупності визначають кінцеві результати господарської діяльності [2, с. 376]. Учені відносять до складу ринкового господарського механізму державне регулювання діяльності, загальногосподарський механізм, внутрішньогосподарський економічний механізм з економічним механізмом господарювання у ролі системоутворювального ядра.

Економічний механізм розкриває основні умови діяльності та їх взаємозв'язок для забезпечення ефективності управлінських процесів і виступає одним з найважливіших складників господарського механізму підприємства. Це поєднання економічних методів, форм та способів з важелями впливу на економічні процеси, що реалізуються у підприємстві. Гнучкість економічного механізму стосовно діяльності підприємства чи підтримувальних процесів є його визначальною особливістю.

Тож загалом можна зазначити, що компонентами господарського механізму підприємства є правовий, соціальний та організаційно-економічний механізми, які взаємодіють між собою. Організаційно-економічний механізм виступає основою функціонування господарського механізму, демонструє глибоке об'єктивне підґрунтя і сукупність економічних та організаційно-адміністративних методів та важелів, спрямованих на управління організаційно-технічними, виробничо-технологічними, фінансово-економічними відносинами й процесами для досягнення ефективності підприємства.

Соціальний механізм підприємства містить у собі способи та методи поліпшення взаємовідносин персоналу, в той час як правовий механізм тісно пов'язаний із соціальним та організаційно-економічними механізмами та визначає правила діяльності підприємств та їхні обов'язки перед суб'єктами економічної системи.

Взаємодія всіх трьох механізмів є рушійною силою розвитку та вдосконалення господарського механізму суб'єкта господарювання загалом та його складових елементів зокрема. Отже, господарський механізм може давати очікувані результати лише тоді, коли буде враховано всі аспекти економічних та соціальних інтересів в межах правового поля та вміло їх поєднано [3].

Дослідники Кушнірук В., Єрмаков О. та Шибаніна О. розглядають організаційно-економічний механізм як систему економічних та організаційних форм і методів діяльності, спрямовану на зростання ефективності виробничих систем і досягнення стратегічних цілей підприємств [4, с. 9]. Для визначення характеристик організаційно-економічного механізму суб'єктів господарювання його складники розглядають окремо. На думку Тридіда О. М., економічні механізми можна поділити на власне економічні, організаційно-управлінські та організаційно-економічні [5]. Сутність організаційно-економічного механізму визначається через відповідні характеристики: елементну, функціональну та процесну. Основні ознаки організаційно-економічного механізму можна визначити так:

а) організаційний механізм є складовою частиною економічного механізму, що у свою чергу є головним складником організаційно-економічного механізму суб'єкта господарювання;

б) організаційно-економічний механізм належить до відповідної системи та поєднується з іншими механізмами у господарюючому суб'єкті як цілісна система;

в) виробничо-технологічний, організаційно-технічний та фінансово-економічний механізми є складовими елементами організаційно-економічного механізму;

г) ухвалення економічних управлінських рішень, спрямованих на досягнення поставленої мети суб'єкта господарювання;

д) підвищення економічної ефективності застосування потенціалу, що є кінцевою метою організаційно-економічного механізму, а також потенціал галузі є об'єктом впливу цього механізму [5, с. 42–44].

Узагальнюючи різні методичні підходи, можна визначити основні складники організаційного механізму агроформувань:

1. Комплекс організаційно-економічних заходів, до яких входять вибір ефективної форми господарювання, визначення оптимальних розмірів організаційно-правових структур ринкового типу, вдосконалення виробничої структури і напряму діяльності, інноваційний аспект, підвищення економічного інтересу учасників виробничого процесу та вдосконалення форм і методів управління.

2. Комплекс організаційно-технічних заходів, до яких відносять матеріально-технічне, інформаційне та кадрове забезпечення, впровадження нової техніки і технологій виробництва, вдосконалення організації праці та принципів ведення сільськогосподарської діяльності.

3. Система організаційно-соціальних заходів, до яких належать розвиток соціальної інфраструктури села та підвищення рівня та якості життя сільського населення.

Отже, організаційно-економічний механізм функціонування аграрних формувань в ринкових умовах охоплює комплекс організаційних, економічних, технічних і соціальних заходів зовнішньої і внутрішньої дії, спрямованих на підвищення ефективності агропромислового виробництва (рис. 1).

Дослідження щодо характеру та складу економічного механізму функціонування підприємств аграрної сфери виробництва показують, що він складається з елементів зовнішньо- і внутрішньогосподарського характеру, які мають значний вплив на результативність діяльності суб'єктів аграрної сфери економіки [6].

З огляду на визначені елементи організаційно-економічного механізму розвитку агроформувань, він може бути спрямований на створення сприятливого клімату для підприємництва. Це може бути досягнуто шляхом спрощення адміністративних процедур та зменшення бюрократичних бар'єрів.

Ресурсне забезпечення є найважливішим аспектом розвитку сільського господарства. Розробка програм підтримки доступу до таких ресурсів, як фінансові, земельні, водні та людські, може сприяти стабільному розвитку сектору. Спеціалізація, концентрація та диверсифікація виробництва є важливими стратегіями для агробізнесу. Аналіз ринкових потреб і можливостей дасть змогу визначити оптимальні напрями спеціалізації та розробити стратегії концентрації на конкурентних перевагах та диверсифікації портфелю продуктів. Планування й організація виробництва та праці мають велике значення для ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств. Впровадження сучасних методів планування та управління виробництвом, зокрема й використання цифрових технологій, може значно поліпшити

продуктивність та ефективність сільськогосподарської діяльності. Система управління якістю сільськогосподарської продукції та її переробки є важливим складником успішного агробізнесу [6, 8–10].

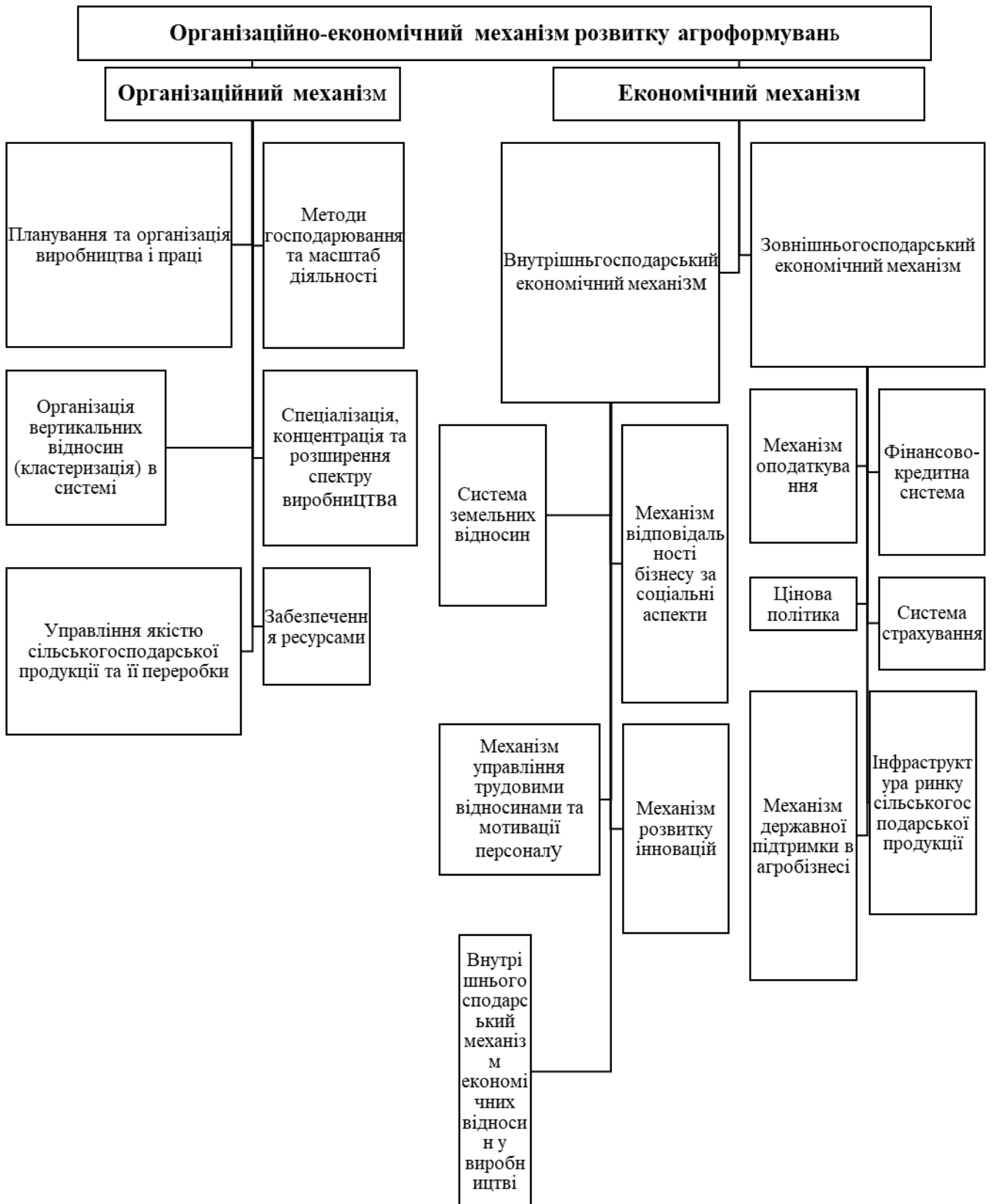

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм розвитку агроформувань

Вдосконалення стандартів якості та впровадження систем сертифікації дадуть змогу забезпечити довіру споживачів та підвищити конкурентоспроможність на ринку. Механізм інноваційного розвитку відіграє важливу роль у стимулюванні прогресу в аграрному секторі. Створення стимулів для інновацій через програми державної підтримки та співпрацю з науково-дослідними установами сприятиме впровадженню новітніх технологій та підвищенню продуктивності. Забезпечення конкурентоспроможності є важливим завданням для аграрного сектору [11–13]. Підтримка впровадження сучасних технологій та стандартів якості дасть змогу забезпечити конкурентоспроможність на міжнародних ринках та залучити нових споживачів. Податковий та фінансово-кредитний механізми можуть сприяти розвитку аграрного сектору через надання податкових пільг та доступ до фінансових ресурсів для розвитку бізнесу. Механізм державної підтримки агробізнесу є важливим інструментом для стимулювання розвитку галузі. Розробка програм державної підтримки може сприяти зменшенню ризиків та залученню інвестицій в аграрний сектор. Інфраструктура аграрного ринку відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств. Розвиток інфраструктури для зберігання, транспортування та переробки продукції може сприяти збільшенню обсягів виробництва та підвищенню прибутковості бізнесу.

Ці рекомендації можуть відкрити перед агроформуваннями широкі перспективи для розвитку. Вдосконалення організаційно-економічного механізму дасть змогу агроформуванням збільшити продуктивність та ефективність виробництва. Це приведе до збільшення валового виробництва сільськогосподарської продукції. Запровадження системи управління якістю та вдосконалення технологічних процесів дадуть змогу підвищити якість продукції. Це підвищує рівень її конкурентоспроможності на ринку. Завдяки цьому та підвищенню якості продукції агроформування можуть отримати доступ до нових ринків збуту як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. Вдосконалення виробничих процесів та впровадження інноваційних технологій можуть сприяти зменшенню впливу агроформувань на довкілля та підвищити рівень їхньої екологічної чистоти. Загалом удосконалення всіх аспектів управління, виробництва та маркетингу дасть змогу агроформуванням стати більш конкурентоспроможними на ринку, що забезпечить їх стабільний розвиток та збільшення прибутковості.

Висновки. В аналізі теоретичних та практичних аспектів організаційного та економічного механізмів розвитку агроформувань стає

очевидним, що їх розуміння та оптимізація є критичними для сталого розвитку аграрного сектору.

Підходи різних вчених до визначення організаційно-економічного механізму підприємства вказують на його провідну роль у досягненні ефективності та конкурентоспроможності. Взаємодія організаційних, економічних, технічних і соціальних аспектів цієї системи є важливим складником для успішного управління аграрними підприємствами в умовах сучасного ринкового середовища.

Подальші дослідження у цьому напрямі мають велике значення для розробки та впровадження ефективних стратегій управління аграрними підприємствами, що сприятиме підвищенню їхньої продуктивності та конкурентоспроможності на ринку.

Отже, важливість організаційного та економічного механізмів розвитку аграрних формувань полягає в їхньому впливі на стабільність, продуктивність та конкурентоспроможність аграрного сектору. Їхній розвиток сприятиме не лише ефективному функціонуванню підприємств, а й позитивно вплине на економічний розвиток та соціальний добробут регіонів, де вони діють.

Список використаних джерел

1. Москаленко В. П., Шипунова О. В. Фінансово-економічний механізм промислового підприємства: науково-методичне видання. Суми: Вид-во «Навколишнє середовище», 2003. 176 с.

2. Полтавський Ю. А., Супрун О. М. Ринковий механізм як система забезпечення ефективної діяльності аграрних підприємств. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства*: Сер. «Економічні науки. Ринкова трансформація економіки АПК». 2004. Вип. 31. С. 375–380.

3. Федірець О. (2021). Сутність та принципи формування організаційно-економічного механізму розвитку підприємств агропродовольчої сфери. *Економіка та суспільство* (28). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-56>

4. Кушнірук В. С., Єрмаков О. Ю., Шибаніна О. В. Організаційно-економічний механізм ефективного ведення садівництва в аграрних підприємствах регіону : монографія. Миколаїв : МДАУ, 2009. 232 с.

5. Тридід О. М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства : монографія. Харків : Вид. ХДЕУ, 2002. 364 с.

6. Лакіш Л. Організаційно-економічний механізм розвитку аграрних формувань з виробництва зернових. *Психологічні виміри культури*,

економіки, управління : наук. журнал. Львів : ТзОВ «Ліга-Прес», 2017. Том 10. С. 8–12.

7. Ponomarova, M.; Yevsiukov, A.; Shovkun, L.; Zolotarova, S.; Kramarenko, I. Formation and Management of the Development of Agricultural Production and Processing of Agricultural Products and the Value of Food Technologies. *Financ. Credit. Act. Probl. Theory Pract.* 2022, 4, 58–67.

8. Irtysheva, I. Innovative approaches to estimation of logistic potential and the purpose of logistic regional outsourcing development / I. Irtysheva, M. Stehnei, K. Zavhorodnij // *Baltic Journal of Economic Studies : the scientific journal.* – Riga, 2018. – Vol. 4. No.2. – P.86-92.

9. Рябуха М. С. Вплив інвестиційної діяльності на поліпшення інноваційного клімату в сільському господарстві *Вісник ХНАУ.* № 5 / Харк. нац. аграр. ун-т. Харків. 2009. С. 258–267.

10. Пономарьова М. С. Шовкун Л. В., Савельєва О. М. Економічні та правові важелі підприємництва як складника ефективного розвитку агробізнесу. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки».* 2015. № 1. С. 227–236.

11. Кошкалда І. В. Управління прибутком сільськогосподарських підприємств *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка.* 2015. Вип. 161. С. 12–21.

12. Рябуха І. С., Пономарьова М. С. Інституційне забезпечення маркетингу земельних ресурсів в процесі транснаціоналізаційного розвитку *Транснаціоналізація економічних систем: тенденції та перспективи розвитку:* матеріали Міжнар. наук.-теоретич. конф. 18 квіт. 2014 р. Миколаїв, 2014. С. 110–113.

13. Рябуха І. С. Трансформування земельних відносин в Україні та концептуальна модель їхнього розвитку *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва.* Сер. : Економічні науки. 2013. № 8. С. 255–259. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnu_ekon_2013_8_38

References

1. Moskalenko V.P., Shipunova O.V. Financial and economic mechanism of an industrial enterprise: scientific and methodical edition. Sumy: Publishing House "Environment", 2003. 176 p.

2. Yu.A. Poltavskyi, O.M. Suprun. The market mechanism as a system of ensuring the efficient operation of agricultural enterprises. *Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Agriculture: economic sciences.* Market transformation of the agricultural economy. 2004. Issue 31. P. 375–380.

3. Fedyrets, O. (2021). The essence and principles of the formation of the organizational and economic mechanism of the development of agricultural

enterprises. *Economy and society*, (28). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-56>

4. Kushniruk V.S., Ermakov O.Yu., Shebanina O.V. Organizational and economic mechanism of effective management of horticulture in agrarian enterprises of the region: monograph. Mykolaiv: Moscow State University, 2009. 232 p.

5. Tridyd O.M. Organizational and economic mechanism of strategic development of the enterprise: monograph. Kharkiv: Ed. KhDEU, 2002. 364 p.

6. Lakish L. Organizational and economic mechanism of development of agrarian formations in grain production / Liliana Lakish // *Psychological dimensions of culture, economy, management: scientific journal*. — Lviv: "Liga-Press" LLC, 2017. — Volume 10. — P. 8–12.

7. Ponomarova, M.; Yevsiukov, A.; Shovkun, L.; Zolotarova, S.; Kramarenko, I. Formation and Management of the Development of Agricultural Production and Processing of Agricultural Products and the Value of Food Technologies. *Financ. Credit. Act. Probl. Theory Pract.* 2022, 4, 58–67.

8. Irtysheva, I. Innovative approaches to estimation of logistic potential and the purpose of logistic regional outsourcing development / I. Irtysheva, M. Stehnei, K. Zavorodnij // *Baltic Journal of Economic Studies : the scientific journal*. – Riga, 2018. – Vol. 4. No.2. – P.86-92.

9. Ryabukha M.S. Vplyv investytsiynoyi diyal'nosti na polipshennya innovatsiynoho klimatu v sil's'komu hospodarstvi / M.S. Ryabukha // *Visnyk KHNAU. № 5 / Khark. nats. ahrar. un-t. -Kharkiv. - 2009. S.258-267.* 10. Ponomar'ova M.S. Shovkun L.V., Savel'yeva O.M. Ekonomichni ta pravovi vazheli pidpryyemnytstva yak skladnyka efektyvnoho rozvytku ahrobiznesu. *Visnyk KHNAU. Seriya «Ekonomichni nauky».* – 2015. – № 1. – С. 227–236.

11. Koshkalda I. V. Upravlinnya prybutkom sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv / I. V. Koshkalda // *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva imeni Petra Vasylenka.* – 2015. – Vyp. 161. – S. 12–21.

12. Ryabukha I.S. Instytutsiyne zabezpechennya marketynhu zemel'nykh resursiv v protsesi transnatsionalizatsiynoho rozvytku / I.S. Ryabukha, M.S. Ponomar'ova // *Transnatsionalizatsiya ekonomichnykh system: tendentsiyi ta perspektyvy rozvytku: materialy Mizhnar. nauk.-teoretych. konf. 18 kvit. 2014 r.* – Mykolayiv, 2014. – S. 110–113.

13. Ryabukha I. S. Transformuvannya zemel'nykh vidnosyn v Ukrayini ta kontseptual'na model' yikhnoho rozvytku / I. S. Ryabukha // *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu im. V. V. Dokuchayeva. Ser. : Ekonomichni nauky.* - 2013. - № 8. - S. 255-259. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2013_8_3

Aksenko P.A. Organizational and economic mechanism of agroformation development: theoretical content and algorithm of interaction. The study of organizational and economic mechanisms of the development of agricultural formations is an urgent task in the context of modern challenges of agriculture. This article analyzes the organizational and economic mechanisms of the development of agricultural formations in view of their theoretical content, interaction algorithm and potential prospects for application in practice. In the conditions of constant dynamics of the agricultural sector and the need to increase its competitiveness, understanding and optimization of management mechanisms and economic stimulation become key tasks. Therefore, a detailed analysis of these aspects is important for the effective management of agricultural enterprises and the development of the agricultural sector as a whole. Within the framework of this article, the theoretical content of organizational and economic mechanisms, their interaction, as well as potential ways of improving these mechanisms in order to ensure the sustainable development of the agricultural sector were considered.

The subject of the research is the analysis of theoretical aspects and practical realities of the functioning of such mechanisms.

The purpose of the work is to study and analyze the organizational and economic mechanisms of the development of agricultural formations in order to clarify their theoretical content, determine the key aspects of interaction between them and determine ways to optimize this interaction to ensure sustainable development of the agrarian sector.

Conducting methodology. The methodological basis of the research included the analysis of scientific publications, methods of systematic analysis, comparative analysis and expert evaluation to obtain a comprehensive picture of the state and prospects of the development of agricultural formations.

Work results. Based on the analysis, it was found that the organizational mechanism for the development of agricultural formations requires the presence of an effective management system that is able to adapt to changes in the industry and ensure optimal use of resources. The economic mechanism, in turn, includes financial instruments, stimulation and regulation of economic activity aimed at ensuring production efficiency and competitiveness of agricultural enterprises.

Scope of results. The obtained results are important for the development and implementation of strategies for the development of the agricultural sector at different levels of management. They can be used in the formation of state agricultural policy, the development of support programs for agricultural enterprises, and the planning of investment projects. In addition, the research results can become the basis for practical recommendations for specialists in the field of agricultural economics and management.

Key words: organizational and economic mechanism, agrarian sector, agro-industrial production, economic mechanism, efficiency, optimization.

Стаття надійшла до редакції: 10.05.2024р.